

ביאורים

התפקיד של התשובה הוא לחבר את הנפש של האדם עם רצון ה'. היא אמורה לטפל במגוון רחב של כוחות שמרכיבים את החיים שלנו: מחשבות, מידות, דיבורים, מעשים, רגשות, שאיפות. את כל אלו היא מנסה לרומם לגובה רוחני, אצילי וטהור. התשובה לוקחת שאיפות שחולמות להגיע כמה שיותר רחוק, ומכניסה את כל אלו למרחב של זמן ומגבלות אנושיות. היא מחברת בין עולמות שונים וסותרים, היא מדברת אל הגוף בשפה של נשמה.

לגוף ולנשמה דפוסי התנהגות שונים לחלוטין. כשהם מחליטים לשתף פעולה ביניהם, מישוהו יצטרך לוותר. או שהנשמה תוותר על היכולות העל טבעיות שלה, תנמיך קומה, ותעבוד עם הגוף לפי הכלים שלו. היא תציב יעדים קרובים להשגה, ובהדרגה היא תוביל את הגוף לזיכרון האישיות צעד אחר צעד. או שהנשמה תמשוך אליה את הגוף, ותכבוש אותו. היא תרומם אותו בבת אחת, ותהפוך אותו לכלל שרת מקודש בעבודת ה'.

את שתי הדרכים הללו מתאר כאן הרב קוק. ב'תשובה פתאומית' הנשמה סוחפת את הגוף בעקבותיה, וב'תשובה הדרגית' הנשמה נותנת לגוף להכתיב את הקצב. האופי של התשובה נקבע על פי נקודת הפתיחה שלה. התשובה המצויה יותר היא ה'הדרגית', שנובעת מתוך תהליך מתמשך של פיתוח מודעות עצמית, ותשומת לב. עם הזמן האדם מפנים שהגיע הזמן לשנות הרגלים ולסלול דרך חדשה. ההכרה הזו מחלחלת לאיטה, ויחד איתה הוא עמל על תיקון מדויק ומפורט של הנפש, לפי כוחותיו. התשובה העליונה היא ה'פתאומית' שהופכת את האישיות מקצה לקצה. התשובה הזו לא תלויה בתובנות שהאדם רכש, אלא יונקת את כוחה ממקור נסתר ופנימי בעומק הנשמה, שמעניק לאדם אנרגיות רוחניות בעוצמה גבוהה, הרבה מעבר ליכולת הקיבול הטבעית שלו.

מהו אותו מקור נסתר? זוהי השייכות של האדם הפרטי אל הכלל. תחושה עמוקה שהאדם לא חי לעצמו, אלא הוא חלק בלתי נפרד מכל הבריאה שממלאת את תפקידה. מאורות השמים 'עושים באימה רצון קונם', האדמה מגדלת ומצמיחה עצים ופירות, האומנים ובעלי המקצוע משכללים את העולם - וכל אלו תובעים גם ממנו למלא את ייעודו. הרצון המובנה באדם להתאים את עצמו לסביבה, מחבר אותו לה'.

הרחבות

° סוגי תשובה

תְּשׁוּבָה פְּתְאוּמִית, וְתְשׁוּבָה הַדְּרָגִית. שני סוגים אלה של תשובה יכולים להופיע באותו אדם בזמנים שונים. בנוסף לכך אנו מוצאים שלושה אפיונים נוספים לסוגי התשובות: א. לפי סוגי הנשמות. יש מי שנפשו נוטה לסוג אחד של תשובה. עליו להכיר זאת ועל פי זה למצוא את דרך התשובה המתאימה לו [עייין לקמן יז]. ב. שיטות שונות בעבודת ה'. הרב קוק מחלק, למשל, בין היהדות הליטאית הדוגלת בהתפתחות הדרגתית ומובנית, לעומת היהדות החסידיית שהולכת בשיטה השנייה של הדילוג הפתאומי [שמונה קבצים ה, סב]. ג. הנהגות שונות בגאולה. יש הבדלים בין הדורות השונים כמו בין דור יציאת מצרים לדור הגאולה העתידה (עייין אגרות ראי"ה ג, תשנג).

° קונה עולמו בשעה

הַפְּתְאוּמִית. למשל, רבי אלעזר בן דורדיא היה שטוף ביותר בעברה, והתעורר לתשובה בפעם אחת. יצאה בת קול ואמרה שהוא מזומן לחיי העולם הבא, ועל כך אמר רבי "יש הקונה עולמו בשעה אחת" [עבודה זרה יז, א].

° שלבים בתשובה

וְיִשְׁנֶה תְּשׁוּבָה הַדְּרָגִית. הרמב"ם מפרט ארבעה שלבים עיקריים בתהליך התשובה - הכרת החטא, חרטה, עזיבת החטא וקבלה לעתיד שלא לעשותו [הלכות תשובה ב, ב]. אך בכל שלב משלבים אלה קיימים שלבים נוספים: רבנו יונה מונה עשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה [שערי תשובה שער ראשון, נב]. רבנו בחיי מונה מספר דברים שעל האדם לדעת כדי לשוב בתשובה שלמה [חובות הלכות שער התשובה, ג], ומוסיף גם נתאים שהתשובה תלויה בקיומם [שם, ה].

שאלות לדין

- א. מהו היתרון ומהו החיסרון שבשני הדרכים של התשובה, הפתאומית וההדרגית?
- ב. בתשובה הפתאומית הרב קוק מדבר על ברק רוחני שנכנס בנשמה, האם יש משהו שעשוי להפעיל את אותו הברק?

לעילוי נשמת פעול מרגלית בת ר' יצחק

פרק ב

תְּשׁוּבָה פְּתְאוּמִית וְתְשׁוּבָה הַדְּרָגִית

לְגַבֵּי מִשְׁפָּחָה זְמַנָּה, הַתְּשׁוּבָה מִתְחַלֶּקֶת לְשְׁנֵי חֲלָקִים: תְּשׁוּבָה פְּתְאוּמִית, וְתְשׁוּבָה הַדְּרָגִית.°

משך התשובה

התשובה הפתאומית

הַפְּתְאוּמִית° בָּאָה מִתּוֹךְ אֵיזָה בְּרַק רִוּחָנִי הַנִּכְנָס בְּנִשְׁמָה, בְּפַעַם אַחַת מִפִּי הוּא אֵת הַרַע וְאֵת הַפְּעוּר שֶׁל הַחֲטָא וְנִהְפֵּךְ לְאִישׁ אַחֵר, וְכִבֵּר מִרְגִּישׁ הוּא בְּקִרְבוֹ הַשְּׂתַנּוּת גְּמוּרָה לְטוֹבָה. תְּשׁוּבָה זוֹ בָּאָה עַל יְדֵי אֵיזוֹ הוֹפְעָה שֶׁל סִגְלָה° פְּנִימִית, עַל יְדֵי אֵיזוֹ הַשְּׁפָעָה נִשְׁמָתִית גְּדוּלָה, שֶׁרְאוּי לְחַפֵּשׂ אֵת נְתִיבוֹתֶיהָ בְּעִמְקֵי תַעֲלוּמָה°.

התשובה ההדרגתית

וְיִשְׁנֶה תְּשׁוּבָה הַדְּרָגִית. לֹא בְּרִיקָה הַבְּרִיקָה° בְּקִרְבוֹ לְהִתְהַפֵּךְ מִן הָעִמְקִים שֶׁל הַרַע אֶל הַטוֹב, אֶלָּא מִרְגִּישׁ הוּא שֶׁצְרִיף לְהִיּוֹת הוֹלֵךְ וּמְטִיב דְּרָכָיו וְאַרְחוֹת תִּיּוֹ, רְצוּנוֹ, הֶלְף-מִחֻשְׁבוֹתָיו, וּבְמַהֲלָכוֹ זֶה הוֹלֵךְ הוּא וְכוּבֵשׁ לְאֵט לְאֵט אֵת דְּרָכֵי הַיִּשָּׁר, מִתְקַן אֵת הַמִּדּוֹת, מְטִיב אֵת הַמַּעֲשִׂים, מְלַמֵּד אֵת עֲצָמוֹ אֵיךְ לְהִתְפַּשֵּׁר יוֹתֵר וְיוֹתֵר, עַד שֶׁהוּא בָּא לְמַעֲלָה רָמָה שֶׁל זְכוּוָה וְתִקּוּן.

התשובה העליונה

הַתְּשׁוּבָה הָעֵלְיוֹנָה בָּאָה מִהַבְּרָקָה שֶׁל הַטוֹב הַכֶּלְלִי, שֶׁל הַטוֹב הָאֱלֹהִי הַשּׁוֹרָה בְּעוֹלָמוֹת כָּלֵם, אֹר חַי הָעוֹלָמִים. נִשְׁמַת-כֹּל הָאֲצִילִית מְצַטְיֶרֶת לְפָנָיו° בְּהוֹדָה וְקִדְשָׁתָה, כְּמָה שֶׁהֵלֵב יְכוֹל לְסַפֵּר. וְהֵלֵא בְּאֵמַת הַכֵּל הוּא טוֹב וְיִשָּׁר כֵּל כָּהֵן, וְהַיִּשָּׁר וְהַטוֹב שֶׁבָּנוּ הֵלֵא הוּא בָּא מִהַתְאַמְנָנוּ אֶל הַכֵּל, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת קְרוּעַ מִן הַכֵּל, פְּרוּר מִשְׁנֶה, מְפָרֵד כְּאֲבָק דָּק שֶׁפֵּלֵא נִחְשָׁב. וּמִתּוֹךְ הַכָּהֵן זוֹ, שֶׁהִיא הַכָּהֵן אֱלֹהִית בְּאֵמַת°, בָּאָה תְּשׁוּבָה בְּחַיֵּי הַפְּרָט וּבְחַיֵּי הַכֶּלֶל.

וְתְשׁוּבָה הַדְּרָגִית - איטית, מתבצעת בהדרגה. **סִגְלָה -** כוח נפשי אופייני [הערת הרב צבי יהודה קוק]. **לְחַפֵּשׂ אֵת נְתִיבוֹתֶיהָ בְּעִמְקֵי תַעֲלוּמָה -** לזיהוי מקור השפעה זו, יש להעמיק בחכמה הפנימית. **לֹא בְּרִיקָה הַבְּרִיקָה -** לא הארה פתאומית. **מִהַבְּרָקָה שֶׁל הַטוֹב הַכֶּלְלִי -** הברקה מהטוב המצוי בכל המציאות כולה. **מְצַטְיֶרֶת לְפָנָיו -** מצטיירת לאדם בהשגתו הרוחנית, כאשר מקבל הברקה כזו. **שֶׁהִיא הַכָּהֵן אֱלֹהִית בְּאֵמַת -** הכרה אמונית עמוקה שמקורה מניצוץ אלוהי שמאיר בנשמה.